

Prof. dr hab.

Łódź 10 08 2023r.

Alicja Stępień-Kuczyńska

Uniwersytet Łódzki

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej mgr Mateusza Drążewskiego zatytułowanej: *Ewolucja doktryny pacyfizmu Japonii w kontekście wyzwań geopolitycznych na Dalekim Wschodzie w XXI wieku*, przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Elżbiety Treli-Mazur prof. UO, oraz promotora pomocniczego dr Stanisława Niewińskiego w Instytucie Nauk o Polityce i Administracji Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2023r.

Wprowadzenie:

Problematyka pacyfizmu miała i ma znaczenie w praktyce działań poszczególnych państw. Nie ulega wątpliwości, że doświadczenia każdego państwa w tym względzie są różne. Idea pokojowego współistnienia, poszukiwanie porozumienia, towarzyszyły ludzkości, mimo rozgrywających się konfliktów i wojen. W większym stopniu idea pacyfizmu była tematem intelektualnych przemyśleń i projekcji, niż praktyczną realizacją działań polityków.

Jeszcze nie tak dawno, budowie świata globalnego, towarzyszyły społeczne oczekiwania rozwoju i niemalże powszechnej szczęśliwości, w której przyzwolenie na zapominanie o trudnych i bolesnych doświadczeniach wojny, stało się normą i wyznacznikiem społecznych i politycznych działań. O konsekwencjach takiego stanowiska, pisał m. in. Marcin Król w książce *Lepiej już było...*, Warszawa 2016, uzasadniając, dlaczego celowe rugowanie z publicznego życia, także tragicznych doświadczeń narodu, może utrudniać budowę świadomości obywateli we współczesnym świecie, nastawionym na doraźność i przeżywanie głównie pozytywnych emocji i doświadczeń. Konflikty i wojny, w tym ta, która tak blisko toczy się obok nas, wskazuje, jak ważną rolę spełnia pielęgnowanie tradycji i tych wartości, które przyczyniają się do utrzymania pokoju.

Przykład Japonii, który analizuje Doktorant, ma w tym względzie znaczenie szczególne. Praktykowana, przez dziesięciolecia tradycja pacyfistyczna, jak słusznie zauważa Autor, była podstawą systemu politycznego Japonii, ale i jednoznacznym wyznacznikiem społecznej świadomości obywateli tego państwa, jako zbiorowej i indywidualnej reakcji na jądrowe zagrożenie. Interesujące i ważne poznawczo jest zatem podjęcie tego tematu, bowiem mgr M. Drążewski, przedstawia nam zjawisko ewolucji doktryny japońskiego pacyfizmu, wskazując na kontekst geopolityczny; jednakże co niemniej ważne, zauważa, że wpływają na to czynniki zmiany wewnątrz społeczeństwa Japonii. Mam przekonanie, że Autor rozprawy doskonale widzi te zależności, i być może w przyszłości, pokusi się o analizę właśnie tych powiązań w odniesieniu do idei japońskiego pacyfizmu.

Możemy jednoznacznie stwierdzić, iż prezentowana rozprawa, ma charakter aktualny, wybór tematu pozwala na analizę problemów ważnych w obszarze stosunków międzynarodowych i szerzej badań politologicznych. Aktualność tematu i sposób jego przedstawienia wnosi wkład w dotychczasowe badania dotyczące problematyki Japonii, ale także kwestii pacyfizmu, problematyki wojny, pokoju. Autor stwierdza: *Zasady pacyfistyczne, którymi kieruje się Japonia w polityce uległy przeobrażeniom głównie ze względu na wyzwania środowiska politycznego i gospodarczego w jej najbliższym otoczeniu* (s.8). Zatem głównym obszarem odniesień, w prowadzonych badaniach, jest region Azji Wschodniej i państwa tego regionu. Chronologia analizowanych wydarzeń dotyczy zasadniczo XXI wieku, jednakże Autor zasadnie wskazuje na kontekst historyczny przedstawianej problematyki.

W rozprawie Doktorant stawia szereg pytań badawczych (s.10) odnoszących się do genezy kształtowania się japońskiego pacyfizmu. Zasadnie wskazuje na czynniki, które wyzwoliły publiczną debatę nad politycznymi zmianami w tym zakresie, podkreśla rolę władz politycznych zwłaszcza związanych z Partią Liberalno-Demokratyczną i aktywnością w tym obszarze rządów premiera Shinzo Abe. W tym względzie warto postawić pytanie zasadnicze, którego ostatecznie zabrakło, o konsekwencje i perspektywy tych zmian, dla sytuacji międzynarodowej i wewnętrznej Japonii.

Istotą przeprowadzonej pracy badawczej mgr M. Drążewskiego jest weryfikacja hipotez, z której pierwsza ma znaczenie podstawowe: *Sytuacja geopolityczna w najbliższym otoczeniu Japonii wymusza zmiany odnoszące się do pacyfizmu tego państwa* i została ona zweryfikowana przez Autora pozytywnie. Jednakże dopełniająca hipoteza: *Premier Japonii*

m.in. *My, Naród japoński, pragniemy pokoju po wszystkie czasy, jesteśmy głęboko świadomi szczytnych ideałów rządzących stosunkami między ludźmi, jesteśmy zdecydowani chronić nasze bezpieczeństwo i nasze istnienie, ufając w sprawiedliwość i dobrą wiarę miłujących pokój narodów świata...*(s. 77 i n.). Autor zasadnie ukazuje na powiązania ze sferą demilitaryzacji państwa, przytacza przykłady licznych przeobrażeń w sferze społecznej (edukacja, oświata, religia), jak również w sferze gospodarczej. W odniesieniu do tej części pracy uważam za potrzebne wprowadzenie bardziej dogłębnej analizy systemu politycznego Japonii. Demokracja systemu umożliwiła bowiem wpływ opinii publicznej, organizowanej w partiach politycznych, organizacjach społecznych, z których stanowiskiem rządzący są zobowiązani się liczyć. Przegląd takich organizacji, ich programów i postulatów, niewątpliwie by uszczegółowił działania „pacyfistycznego lobby”, z którym zderzył się rząd Japonii w ostatnich latach. W celu wskazania czynników demilitaryzacji systemu, warto np. porównać sytuację Japonii i Niemiec po 1945r. w tym narzucone przez aliantów rozwiązania systemowe. Z punktu widzenia znaczenia i wpływu Stanów Zjednoczonych na demilitaryzację Japonii i jej system polityczny, nie tylko w okresie powojennym, uważam za istotne wydzielenie takiego fragmentu w rozprawie, ponieważ szczególnie te relacje, mimo zauważalnej ewolucji, oddziaływały na kształtowanie się obrazu japońskiego pacyfizmu.

Za najbardziej znaczące prowadzonych przez Autora badań i przedstawionych przez Niego rezultatów w niniejszej rozprawie, uważam, dwa ostatnie rozdziały pracy odnoszące się do dyskusji wewnętrznej, głównie politycznej związanej z pacyfizmem, toczącej się w Japonii od połowy XX wieku do czasów obecnych. Głównym propagatorem zmian konstytucyjnych była dominująca Liberalno-Demokratyczna Partia Japonii, której wpływ na politykę zewnętrzną, jak i wewnętrzną tego państwa, był i jest decydujący. Autor starał się wskazać na politykę partii w zakresie modernizacji doktryny pacyfizmu, skupił się generalnie na praktyce działań rządów, głównie premiera Abe. Uważam, że ta charakterystyka powinna zostać pogłębiona o proces legislacyjny, inicjatywy innych sił politycznych w samej partii, jak i szerzej elit politycznych. Wzbogaceniem dla pracy by było pogłębienie tego tematu, analiza innych ugrupowań i grup nacisku, tzw. lobby pacyfistycznego. Pozytywnie należy ocenić treści zawarte w rozdziale 5 odnoszące się do ostatnich lat rządów premiera Abe i podejmowanych prób zmian pacyfistycznej konstytucji Japonii.

Shinzo Abe przekonuje przeciwników zmian do swoich planów i jest w stanie doprowadzić do najważniejszej reformy tj. rewizji konstytucji. Druga z hipotez, odnosząca się do praktyki działania politycznego, jak stwierdza Autor, została zweryfikowana negatywnie... sytuacja geopolityczna w najbliższym otoczeniu Japonii wymusiła zmiany odnoszące się do pacyfizmu tego państwa, jednak premier Abe ... nie doprowadził do zakładanej najważniejszej reformy, czyli rewizji ustawy zasadniczej (s. 217).

Rozprawa została przygotowana w oparciu o materiały dokumentacyjne, głównie odnoszące się do analizy procesu związanego z przyjęciem, a następnie próbami zmian konstytucji tego państwa. W pracy wykorzystano publikacje politologiczne dotyczące teorii pacyfizmu, wojny, zapobieganiu konfliktów, tak zachodnich, polskich autorów, w nieznacznym stopniu wykorzystano literaturę w języku japońskim (przekłady na język angielski). Możemy jednoznacznie stwierdzić, że zebrany i przeanalizowany materiał źródłowy i publikacyjny w wystarczającym stopniu był podstawą dla prowadzonych badań przez Doktoranta.

Charakterystyka treści pracy:

W rozdziale pierwszym, teoretycznym, Autor charakteryzuje pojęcia pacyfizmu, dokonuje na podstawie literatury, przeglądu historycznego kształtowania się tego pojęcia. W tej części wykazuje także swoją wiedzę odnoszącą się do rozumienia pojęcia geopolityki. Główne pojęcia, które zostały następnie wykorzystane w rozprawie, Doktorant przedstawił na podstawie dostępnej mu literatury przedmiotu, w tym literatury politologicznej. Uzasadnił znaczenie analizowanej problematyki w odniesieniu do refleksji badań w zakresie stosunków międzynarodowych. Rozdział ten, ma zatem charakter poprawny, choć stosunkowo mało pogłębiony i generalnie opisowy.

W II rozdziale zatytułowanym: *Japonia od militarizmu do pacyfizmu*, Autor na podstawie literatury przedmiotu kreśli historię tego państwa, kładąc nacisk na przegląd relacji Japonii, z jej regionalnymi partnerami, wskazuje, na udział w konfliktach zbrojnych, na ich konsekwencje. Niewątpliwie, z punktu widzenia analizowanego tematu w największym stopniu znaczenie ma ten fragment tego rozdziału, który odnosi się do skutków kapitulacji Japonii w 1945r, okupacji przez Stany Zjednoczone, narzucenie jej demokratyzacji systemu politycznego i przyjęcia pacyfistycznej Konstytucji 3 listopada 1946r. , w której stwierdzono

Uważam, że opis i charakterystyka wydarzeń na podstawie literatury przedmiotu i historyczne rozważania, w większym stopniu powinny zostać zastąpione wskazaniem na przykład na społeczną dyskusję wokół analizowanej problematyki. Na przykład podkreślenie znaczenia medialnych dyskusji wokół tych kwestii, czy szerzej stosunku społeczeństwa Japonii wobec problematyki pacyfistycznej. Sądzę, że skrótowe przytoczenie badań opinii społecznej np. na s. 144 nie jest wystarczające. Kwestia katastrofy w Fukushima (2011), Autor jedynie wspominał o tym wydarzeniu s. 151, a przecież, musiało ono wpłynąć na dyskusje publiczną i działania polityków.

Z punktu widzenia zaproponowanego tematu, jako niezbędne dla analizy wpływu wyzwań geopolitycznych na doktrynę pacyfizmu Japonii, istotne by było wprowadzenie charakterystyki zmian geopolitycznych w świecie i regionie (np. w formie oddzielnego fragmentu pracy), odpowiedzią na które była owa ewolucja doktryny pacyfizmu, zwiększenie aktywnego udziału Japonii w polityce globalnej i zaangażowania w zakresie działań ofensywnych, zwiększenia budżetu przeznaczanego na obronę obserwowana w ostatniej kadencji premiera Abe (s. 186 i n.). Pewnym dopełnieniem dla takiego fragmentu rozprawy, powinno być obok polityki i wzrostu potencjału Stanów Zjednoczonych i Chin, wyraźny zwrot w rosyjskiej polityce w kierunku Azji Wschodniej, obecny już od kilkunastu lat.

Temat zrealizowany przez mgr Mateusza Drążewskiego, jak stwierdziłam wcześniej jest aktualny, interesujący poznawczo, jednakże bardzo rozległy problemowo. Autor dokonał autorskiego wyboru zagadnień, które Jego zdaniem, w najbardziej trafny sposób odpowiadają na postawione pytania i pozwalają zweryfikować hipotezy badawcze. W znacznym stopniu podzielam ten wybór. Większość przedstawionych przeze mnie uwag ma na celu poszerzenie kierunku rozważań mgr M. Drążewskiego i ich pogłębienie.

Rekapitulacja:

Stwierdzam, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska magistra Mateusza Drążewskiego zatytułowana: *Ewolucja doktryny pacyfizmu Japonii w kontekście wyzwań geopolitycznych na Dalekim Wschodzie w XXI wieku*, odpowiada wymaganiom stawianym politologicznym rozprawom doktorskim w zakresie stosunków międzynarodowych. Opowiadam się za skierowaniem rozprawy do dalszego postępowania kwalifikacyjnego.

